

УДК 330.101.264.2(477)

Крилова І.Г.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємств
Миколаївського національного аграрного університету

ГЕНДЕРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЕКОНОМІЧНО АКТИВНОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ВИМІРІ

GENDER CHARACTERISTICS OF UKRAINIAN ECONOMICALLY ACTIVE POPULATION IN THE EUROPEAN DIMENSION

АНОТАЦІЯ

Гендерна нерівність в економічних відносинах є актуальною проблемою як в Україні, так і в країнах ЄС. Жінки і чоловіки сьогодні мають рівні права щодо доступу до економічних можливостей, але гендерна нерівність може простежуватись у різних сферах трудового життя людини. Соціально-економічні зміни, які відбуваються у сучасному суспільстві, значно підсилюють його диференціацію, а характеристики сукупної пропозиції праці з часом змінюються. В процесі дослідження проаналізовано основні демографічні та соціально-економічні характеристики економічно активного населення України в ставовіковому аспекті.

Ключові слова: гендер, жінки, чоловіки, економічно активне населення, характеристики, оплата праці, стать, вік, зайнятість, безробіття, ринок праці, країни ЄС.

АННОТАЦИЯ

Гендерное неравенство в экономических отношениях является актуальной проблемой как в Украине, так и в странах ЕС. Женщины и мужчины сегодня имеют равные права доступа к экономическим возможностям, но гендерное неравенство просматривается в разных сферах трудовой жизни человека. Социально-экономические изменения, которые происходят в современном обществе, значительно повышают его дифференциацию, а характеристики совокупного предложения труда со временем изменяются. В процессе исследования проанализированы основные демографические и социально-экономические характеристики экономического населения Украины в половозрастном аспекте.

Ключевые слова: гендер, женщины, мужчины, экономически активное население, характеристики, оплата труда, пол, возраст, занятость, безработица, рынок труда, страны ЕС.

ANNOTATION

Gender inequality in economic relations is an urgent problem both in Ukraine and in the EU. Women and men today have equal rights of access to economic opportunities, but gender inequality can be traced in various areas of labor life. Social and economic changes, taking place in modern society, significantly increase its differentiation and characteristics of aggregate labor supply change over time. The study analyzes the main demographic and socio-economic characteristics of the economically active population in Ukraine within sex and age aspect.

Keywords: gender, women, men, economically active population, characteristics, salary, gender, age, employment, unemployment, labor market, the EU.

Постановка проблеми. Демократична, права та соціальна держава повинна брати на себе відповідальність за забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків, захист їх від будь-якої форми гендерної дискримінації. Стабільний розвиток суспільства ґрунтується на принципах рівності, справедливості, свободи та толерантності. За кризових явищ в економіці, поширення безробіття відбувається падіння рівня життя населення, а трудова дискримінація

набуває значних масштабів. Соціально-економічні зміни, які сьогодні відбуваються у суспільстві, значно підсилюють його диференціацію. Працевлаштування, справедлива оплата праці за однакову роботу, а загалом і рівні можливості незалежно від статті людини у різноманітних сферах життя – основні проблеми гендерного характеру ринку праці, які є актуальними у всіх країнах світу. Таким чином, аналіз рівних можливостей економічно активного населення України щодо участі у функціонуванні ринку праці має надзвичайно актуальне та важливе значення, особливо під час дослідження зайнятості з позицій гендерного аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем гендерного характеру у суспільстві займаються такі відомі вчені, як, зокрема, О.А. Грішнова, В.В. Близнюк, Е.М. Лібанова, О.В. Макарова, Т.В. Марценюк.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Наукові надбання вчених є цінними для аналізу проблем гендерної рівності в сучасних економічних умовах розвитку соціально-орієнтованої економіки країни. Проте актуальними залишаються питання постійного дослідження гендерних особливостей економічно активного населення України.

Мета статті полягає в аналізі основних характеристик економічно активного населення України та визначенні головних особливостей соціально економічного становища жінок і чоловіків на ринку праці України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Роберт Столлер (американський психоаналітик) у своєму дослідженні «Стать і гендер: про розвиток мужності та жіночності» вперше застосував термін «гендер». Він визначав це поняття як психологічні, соціальні та культурні особливості людини незалежно від її біологічної статі. Отже, характеристики, які визначають соціальну поведінку чоловіків і жінок, можна визначити як «гендер», що визначає не біологічну, а соціальну стать людини. Важливим в концепції гендеру є дослідження можливостей кожної статі у вільному доступі до освітніх, політичних та економічних ресурсів та користування усіма благами, що може надати людська праця [1, с. 8].

Зауважимо, що система виховання та навчання, яка притаманна будь-якому суспіль-

ству, створює гендерні відмінності, адже гендерні стереотипи в різних країнах неоднакові та змінюються з часом. Соціально-економічний розвиток суспільства потребує застосування гендерної рівності, де головним питанням є рівні можливості щодо покращення рівня і якості життя як чоловіків, так і жінок. Україна на міжнародному рівні схвалила основні міжнародні документи стосовно гендерної рівності: ратифіковано Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок і Факультативний протокол до неї, Конвенцію МОП 1951 р. про рівну винагороду, Конвенцію МОП 1958 р. про дискримінацію в галузі праці, крім цього, підписано Пекінську декларацію та Платформу дій щодо гендерної рівності та розширення прав жінок (1995 р.) і Декларацію тисячоліття ООН (2000 р.), прийнято Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005 р.). В Законі України «Про зайнятість населення» у статті 11 «Право особи на захист від проявів дискримінації у сфері зайнятості населення» вказано, що держава гарантує особі право на захист від будь-яких проявів дискримінації у сфері зайнятості населення за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, членства у професійних спілках або інших об'єднаннях громадян, статі, віку, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Таким чином, Україна зобов'язалась гарантувати своїм громадянам справедливість у суспільстві, керуючись ідеями соціальної та гендерної рівності.

Важливим під час дослідження рівних можливостей є аналіз характеристик економічно активного населення. Економічно активне населення складається з населення обох статей, яке впродовж певного періоду часу забезпечує пропозицію робочої сили для ринкового виробництва товарів та послуг, а також деяких видів неринкового виробництва, що входять до Системи національних рахунків і є економічною діяльністю. Основні визначення та поняття щодо економічної активності населення розроблені за рекомендаціями МОП та 13-ї Міжнародної конференції статистиків праці від 29 жовтня 1982 р. з урахуванням національних особливостей та чинної нормативно-правової бази. Такий підхід забезпечує можливість здійснення міжнародних порівнянь для оцінки розвитку робочої сили й аналізу виконання ратифікованих Україною міжнародних конвенцій МОП та ООН у сфері соціально-трудових відносин.

До складу економічно активного населення входять тільки ті особи, які займались економічною діяльністю або шукали роботу і були готові приступити до неї, тобто класифікуються як «зайняті» або «безробітні». З урахуванням рекомендацій МОП та вікової структури зайнятого населення економічну активність населення в Україні визначають щодо осіб обох статей

віком від 15 до 70 років включно. Відповідно до концепції економічної активності зайнятості надається перевага перед безробіттям, а безробіттю перед відсутністю економічної активності [4]. Для характеристики економічно активного населення застосовують методи групувань, які умовно можна об'єднати за двома типами: загально-демографічні та соціально-економічні. Загально-демографічні групування стосуються не тільки економічно активного населення (зайнятих і безробітних), але й усього населення. До цього типу групувань у національній статистичній практиці належать групування за статтю та віком; за місцем проживання та типом місцевості (міська, сільська) на основі адміністративно-територіального устрою країни; за рівнем освіти.

У складі постійного населення України переважають жінки, а їх питома вага у середньорічній чисельності населення працездатного віку за період дослідження становить близько 51,3% (табл. 1). Необхідно відзначити, що структура населення України відповідає регресивному типу, де питома вага осіб «50 років і старші» переважає частку дітей віком «0–14 років» на 21,4 в. п.

Таблиця 1
Співвідношення жінок і чоловіків
(працездатний вік) у середньорічній
чисельності постійного населення України

Роки	Питома вага жінок, %	Жінок на 1 000 чоловіків
2013	51,4	1 058
2014	51,3	1 054
2015	51,3	1 052

Джерело: [5]

В Україні існує демографічна криза: коефіцієнт депопуляції населення в 2015 р. становить 1,44 (тоді як в 1990 р. він дорівнював 0,96), населення країни надзвичайно старе (за типологією Е. Росета коефіцієнт «старіння згори» в 2016 р. становить 0,22), знижується народжуваність. Найбільша чисельність населення зафіксована в 1993 р. (52,2 млн. осіб), а з 1994 р. почався неспинний процес його скорочення.

Соціально-економічні групування стосуються безпосередньо економічно активного населення та характеризують його місце у процесі економічної діяльності. На основі абсолютних даних про кількість економічно активного, зайнятого та безробітного населення як за окремими статевіковими групами, так і для всієї сукупності осіб віком 15–70 років розраховують рівні економічної активності, зайнятості та безробіття. В структурі як зайнятого, так і безробітного населення за період дослідження частка чоловіків більше, ніж частка жінок (табл. 2). В структурі економічно активного населення суттєвих змін не відбулось (загалом чисельність чоловіків більша, ніж чисельність жінок). Серед економічно неактивного населення перева-

жають жінки (61,1% у 2015 р.), з яких найбільш вагомою частиною є пенсіонери, а 25,5% зайняті виконанням домашніх обов'язків (тоді як серед чоловіків питома вага таких осіб становить 8,6%).

Дані табл. 3 свідчать про те, що найбільше економічно активного населення знаходиться у вікових межах 40–59 років (як серед жінок, так і серед чоловіків), при цьому в кожній віко-

вій групі спостерігаються позитивні структурні зрушення, за винятком груп віком 15–24 років та 60–70 років.

За період 2013–2015 рр. відбуваються зниження рівня економічної активності та рівня зайнятості як серед жінок, так і серед чоловіків, а також зростання рівня безробіття (табл. 4). Необхідно відзначити значно нижчі показники зайнятості та економічної активності жінок,

Таблиця 2

Розподіл населення України у віці 15–70 років (%)

Роки	Зайняті		Безробітні		Економічно активні		Економічно неактивні	
	Жінки	чоловіки	жінки	чоловіки	жінки	чоловіки	жінки	чоловіки
2014	48,2	51,8	38,4	61,6	47,3	52,7	61,3	38,7
2015	47,9	52,1	41,8	58,2	47,3	52,7	61,1	38,9

Джерело: [4]

Таблиця 3

Структура економічно активного населення України, %

Стать	Роки	Вікові групи, роки						
		15–24	25–29	30–34	35–39	40–49	50–59	60–70
Жінки	2010	10,5	12,2	12,2	12,8	26,8	19,3	6,0
	2015	8,0	12,8	13,4	13,6	27,0	21,4	3,8
Чоловіки	2010	13,5	14,7	13,2	12,6	23,2	18,3	4,5
	2015	9,7	15,3	15,3	13,4	23,2	19,6	3,3

Джерело: [4]

Таблиця 4

Динаміка показників ринку праці України

Показники	Жінки			Чоловіки		
	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Рівень економічної активності, %	58,9	56,1	56,2	71,6	69,3	69,2
Рівень зайнятості, %	55,3	51,9	51,7	65,9	61,8	62,2
Рівень безробіття, %	6,2	7,5	8,1	8,0	10,8	10,1

Джерело: [4]

Таблиця 5

Зміни у рівнях економічної активності населення України, в. п.

Порівняння	Всього	Вікові групи, років						
		15–24	25–29	30–34	35–39	40–49	50–59	60–70
2015 р. порівняно з 2010 р.								
Жінки	-2,2	-3,4	-0,4	-4,4	-2,3	+0,1	+1,3	-10,0
Чоловіки	-0,2	-5,1	+1,9	+2,0	+0,6	+1,1	+1,6	-9,1
Жінки порівняно з чоловіками								
2010 р.	-11,0	-10,5	-17,5	-11,5	-6,7	-1,8	-14,7	-4,8
2015 р.	-13,0	-8,8	-19,8	-17,9	-9,6	-2,8	15,0	-5,7

Джерело: [4]

Таблиця 6

Зміни у рівнях зайнятості населення України, в. п.

Порівняння	Всього	Вікові групи, років						
		15–24	25–29	30–34	35–39	40–49	50–59	60–70
2015 р. порівняно з 2014 р.								
Жінки	-0,2	-0,4	+0,4	-0,6	+0,5	-0,9	+1,8	-1,6
Чоловіки	+0,4	-2,3	-0,1	-0,6	+1,9	+1,2	+2,9	-0,2
Жінки порівняно з чоловіками								
2014 р.	-9,9	-8,4	-17,5	-14,2	-6,6	+0,5	-10,7	-4,3
2015 р.	-10,5	-6,5	-17,0	-14,2	-8,0	-1,6	-11,8	-16,7

Джерело: [4]

ніж чоловіків (що залишається незмінним протягом 2000–2015 рр.).

Рівень економічної активності населення найбільш суттєво знижується серед жінок (на 2,2 в. п. у 2015 р. порівняно з 2014 р.). При цьому у жінок відбувається зниження показника у більшості вікових груп (особливо 60–70 років), окрім груп 40–49 років та 50–59 років, де зосереджена найбільша питома вага економічно активного населення. У чоловіків рівень економічної активності найбільше зростає у групі 30–34 років (табл. 5). Гендерні розриви залишаються суттєвими (що відзначається в кожній віковій групі) та в середньому зростають з 11,0 в. п. у 2010 р. до 13,0 в. п. у 2015 р. Виняток становить вікова група жінок передпенсійного віку 50–59 років, де їх рівень економічної активності в 2015 р. вище, ніж у чоловіків, на 15,0 в. п.

Гендерну зайнятість можна представити як розподіл оплачуваної та неоплачуваної роботи між жінками та чоловіками в економічній діяльності та в особистому житті. Основні види зайнятості з погляду гендерного аналізу можна представити як продуктивну (виробництво товарів і послуг для споживання та торгівлі), яка повинна принести власнику індивідуальної робочої сили прибуток; репродуктивну, яка сприяє відновленню ресурсів людини (зокрема, догляд

за дітьми та ведення домашнього господарства, де задіяні переважно жінки); суспільну, що характеризує активну громадянську позицію людини. Такий розподіл сьогодні в Україні між жінками та чоловіками нерівномірний та має залежність від соціально-економічного статусу людини. Як правило, чоловіки більш задіяні в продуктивній діяльності, тоді як жінки зайняті у всіх видах [2, с. 31]. Необхідно зауважити, що жінки мають подвійне навантаження, а саме одночасне виконання домашніх обов'язків та участь у функціонуванні ринку праці, що значно зменшує економічні можливості жінок у трудовій діяльності. На економічну активність жінок суттєво впливають наявність і чисельність дітей (особливо молодшого віку): якщо у родині є діти віком до 15 років, то це знижує рівень зайнятості жінок і одночасно підвищує рівень зайнятості чоловіків [3, с. 84]. Таким чином, пошук балансу між сімейними та трудовими обов'язками є актуальним та важливим, його реалізація можлива за такими напрямками, як покращення та збільшення освітніх сервісів для дітей; надання оплачуваної відпустки для батьків по догляду за дитиною; гнучкий графік роботи, дистанційна зайнятість. Загалом все те, що дає змогу зробити робоче місце більш прихильним до сім'ї, адже проблема балансу важ-

Таблиця 7

Розподіл зайнятого населення України за статусами зайнятості (1 квартал 2016 р.), %

Статуси зайнятості	Всього	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки
Працюючі за наймом	100,0	49,7	50,3	87,2	83,0
Роботодавці	100,0	34,0	65,6	0,8	1,4
Самозайняті	100,0	72,6	57,9	14,8	15,3
Безкоштовно працюючі члени сім'ї	100,0	41,8	58,2	0,2	0,3
Всього				100,0	100,0

Джерело: [4]

Таблиця 8

Зміни у рівнях безробіття населення України, в. п.

Порівняння	Всього	Вікові групи, років						
		15–24	25–29	30–34	35–39	40–49	50–59	60–70
2015 р. порівняно з 2014 р.								
Жінки	+0,6	-0,5	+1,1	+0,8	-0,2	+1,5	+0,2	-0,1
Чоловіки	-0,7	-1,0	-0,8	+0,2	-1,6	-1,0	+0,3	+0,1
Жінки порівняно з чоловіками								
2014 р.	-3,3	-1,3	-2,5	-3,0	-2,4	-3,5	-3,2	+0,1
2015 р.	-2,0	-0,8	-0,6	-2,4	-1,0	-1,0	-3,3	-0,1

Джерело: [4]

Таблиця 9

Економічна активність населення України за статтю та шлюбним станом, 2015 р. (%)

Шлюбний стан	Жінки	Чоловіки	Рівень зайнятості		Рівень безробіття	
			жінки	чоловіки	жінки	чоловіки
Одружені	57,7	65,2	57,0	70,4	6,2	7,3
Ніколи не перебували у шлюбі	18,0	25,2	41,2	47,8	16,3	17,1
Розлучені	19,4	8,4	63,8	65,1	7,0	11,4
Вдови і вдівці	4,9	1,2	26,0	31,0	3,8	7,6
Всього	100,0	100,0	51,7	62,2	8,1	10,1

Джерело: [4]

лива не тільки для жінок, які працюють, але й для чоловіків.

Відмінності у показниках зайнятості в середньому по країні значні та зростають з 9,9 в. п. у 2014 р. до 10,5 в. п. у 2015 р. (табл. 6). Найбільш суттєві розриви відзначаються на користь чоловіків у віковому діапазоні 25–29 років та помітно менше у діапазоні 40–49 років. Необхідно відзначити, що із підвищенням віку рівень економічної активності та рівень зайнятості мають чітку тенденцію до зростання, але з вікової групи 50–59 років і далі знижуються як у чоловіків, так і у жінок.

Розподіл зайнятого населення за статусами зайнятості свідчить про те, що більшість населення знаходиться у статусі «працюючі за наймом», при цьому статевий розподіл в цій категорії приблизно однаковий. Питома вага роботодавців незначна, і в цій категорії знаходяться здебільшого чоловіки (65,6%), а серед самозайнятих основною частиною є жінки

(72,6%), їх в цьому статусі на 346,7 тис. осіб більше, ніж чоловіків; із 40 тис. осіб безкоштовно працюючих членів сім'ї 58,2% становлять чоловіки (табл. 7).

Рівень безробіття жінок в Україні нижче, ніж чоловіків як в середньому по країні, так і в кожній віковій групі (табл. 8). Необхідно відзначити нижчий рівень безробіття жінок в Україні, ніж в середньому по країнах ЄС (табл. 12). Отже, ця ситуація свідчить про відсутність яскраво виражених ознак дискримінаційного характеру на ринку праці по відношенню до жінок. За період 2013–2015 рр. основні причини незайнятості безробітних жінок і чоловіків у віці 15–70 років однакові: звільнені за власним бажанням, вивільненні з економічних причин, непрацевлаштовані після закінчення навчальних закладів.

Як свідчать дані табл. 9, шлюбний стан впливає на розподіл економічно активного населення – їх найбільша питома вага зафіксована

Таблиця 10

Гендерні розриви у оплаті праці населення України, %

Роки	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Співвідношення заробітної плати жінок і чоловіків	77,8	74,9	77,6	77,2	76,3	74,9
Розриви	22,2	25,1	22,4	22,8	23,7	25,1
Заробітна плата жінок порівняно з середнім показником по країні	88,0	85,8	87,5	87,3	87,3	86,5

Джерело: [4]

Таблиця 11

Зайняте населення України у віці 15–70 років, %

Професійні групи	Жінки		Чоловіки	
	2014	2015	2014	2015
Законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі)	6,3	6,5	9,6	9,1
Професіонали	21,8	22,5	12,8	13,2
Фахівці	17,2	16,2	7,6	8,2
Технічні службовці	5,7	5,5	0,9	1,0
Працівники сфери торгівлі та послуг	22,7	23,1	9,6	10,2
Кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства	0,7	0,7	1,2	1,1
Кваліфіковані робітники з інструментом	3,4	3,5	21,7	20,3
Робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування	4,2	3,8	18,1	18,1
Найпростіші професії	18,0	18,1	18,5	18,7
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: [6]

Таблиця 12

Економічна активність населення в Україні та країнах Європейського Союзу (28 країн)

Стать	2010 р.		2015 р.	
	Україна	ЄС	Україна	ЄС
Рівень зайнятості, %				
Жінки	54,4	45,6	51,7	46,4
Чоловіки	62,9	58,6	62,2	58,3
Жінки порівняно з чоловіками, в. п.	-8,5	-13,0	-10,5	-11,9
Рівень безробіття, %				
Жінки	6,9	9,5	8,1	9,5
Чоловіки	9,4	9,6	10,1	9,3
Жінки порівняно з чоловіками, в. п.	-2,5	-0,1	-2,0	+0,2

Джерело: [4]

серед одружених. Найвищий рівень зайнятості зафіксовано у розлучених жінок та одружених чоловіків, а найвищий рівень безробіття – у тих, хто ніколи не перебував у шлюбі.

На рівень економічної активності суттєвий вплив має рівень освіти, а саме показник вищій у тих осіб, що мають повну вищу освіту. Відзначимо, що показник економічної активності у чоловіків більше, ніж у жінок незалежно від рівня освіти. Найбільші гендерні розриви на користь чоловіків за рівнем економічної активності спостерігаються у осіб, які мають професійно-технічний ступінь освіти, та серед осіб, які мають загальну повну середню освіту.

У доповіді «Глобальний гендерний розрив» (2015 р.) Всесвітнього економічного форуму було вказано, що у всьому світі жінки заробляють менше, ніж чоловіки (ця ситуація загалом характерна і для ринку праці України), а гендерна диференціація оплати праці становить 16,4% [3, с. 80]. Динаміка останніх років свідчить про поглиблення нерівності в оплаті праці в Україні, а в 2015 р. середня заробітна плата жінок становила на 25,1% менше, ніж чоловіків (табл. 10). Найбільші розриви спостерігаються в 2015 р. у таких видах економічної діяльності, як фінансова і страхова діяльність (33,6%), поштова та кур'єрська діяльність (35,4%), промисловість (25,9%); лише у сфері адміністративного обслуговування та у функціонуванні бібліотек, архівів, музеїв середня заробітна плата жінок більше, ніж у чоловіків на 1,1% та 7,4% відповідно.

Отже, високий рівень економічної активності жінок не гарантує їм гідного рівня оплати праці, таким чином, якісні та кількісні характеристики зайнятості погіршуються. Найбільша питома вага жінок у середньообліковій кількості працівників спостерігається традиційно у тих сферах економічної діяльності, де середня заробітна плата жінок менше, ніж в середньому по країні у межах 25–50%: поштова та кур'єрська діяльність (86,4% жінок), освіта (76,9%), охорона здоров'я (81,7%), функціонування бібліотек та музеїв (79,3%). Загалом розрив між середньомісячною заробітною платою жінок та аналогічним показником в середньому по країні становить від 12% у 2010 р. до 13,5% у 2015 р.

Розподіл зайнятого населення за статтю та за професійними групами (табл. 11) свідчить про те, що найбільше зайнято жінок за період 2014–2015 рр. у таких професійних групах: професіонали, працівники сфери торгівлі та фахівці. Серед чоловіків найбільше зайнятого населення зосереджено в групі кваліфікованих працівників з інструментом та робітників з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування. Статевий розподіл зайнятих демонструє наявність гендерної сегрегації в економіці. Необхідно відзначити значне переважання жінок за цей період серед технічних службовців (у 2015 р. 83,5%

проти 16,5% чоловіків); працівників сфери торгівлі та послуг (67,5% проти 32,5%); фахівців (64,6% проти 35,4%); професіоналів (61,0% проти 39,0%), натомість чоловіки переважали серед кваліфікованих робітників з інструментом (86,3% проти 13,7%) та робітників з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування (83,8% проти 16,2%) [6].

Важливим в дослідженнях рівних можливостей є застосування гендерних індикаторів, що характеризують кількісні та якісні зміни гендерних характеристик суспільства. У світовій практиці використовується індекс глобального гендерного розриву, який оцінює розриви за показниками рівня здоров'я та тривалості життя, рівня освіти, політичних прав і можливостей, кар'єрного росту та економічного життя. Дослідження за цим показником у 2015 р. охоплювало 145 країн світу, де Україна за рівнем гендерної рівності посіла 67 місце (порівняно з 2014 р. це гірше на 11 пунктів, а порівняно з 2006 р. це гірше на 19 позицій), лідерами рейтингу у 2015 р. традиційно є скандинавські країни: Ісландія, Норвегія, Фінляндія, Швеція, Ірландія, Швейцарія [3, с. 170].

Ринок праці України характеризується високим ступенем залучення жінок у складі робочої сили. Рівень зайнятості жінок України за досліджуваний період перевищує середній показник по країнам ЄС та має тенденцію до зниження. Рівень зайнятості чоловіків перевищує аналогічний показник серед жінок як в Україні, так і в країнах ЄС (табл. 12). Необхідно відзначити тенденцію до зростання гендерних розривів в Україні (з 8,5 в. п. до 10,5 в. п.) та зниження у країнах ЄС (з 13,0 в. п. до 11,9 в. п.). Рівень безробіття українських жінок нижче, ніж у чоловіків, а також менше порівняно з безробіттям жінок в країнах ЄС.

Зауважимо, що рівень зайнятості як жінок, так і чоловіків України в 2015 р. має високий рівень та відповідає групі країн, в яких цей показник перевищує середній по країнам ЄС. Цей факт підтверджує групування країн Європейського Союзу за рівнем зайнятості жінок, а саме групу країн з показником, який знаходиться в межах до 46,4%, представляють Греція (31,8), Італія (34,7), Хорватія (38,9), Мальта (39,9), Іспанія (40,6), Румунія (42,6), Угорщина (44,0), Бельгія (44,3), Болгарія (44,5), Польща (44,7), Словаччина (45,3); групу країн з рівнем зайнятості більше 46,4% складають Франція (46,5), Португалія (46,9), Чеська Республіка (48,1), Ірландія (48,6), Кіпр (49,2), Латвія (49,4), Литва (50,0), Люксембург (50,6), Фінляндія (50,7), Україна (51,7), Австрія (52,4), Німеччина (52,4), Естонія (52,5), Данія (54,1), Сполучене Королівство (54,2), Нідерланди (54,5), Швеція (56,8). В групу країн ЄС за рівнем зайнятості чоловіків в межах до 58,3% представляють Греція (46,8), Хорватія (49,9), Іспанія (51,4), Італія (52,2), Бельгія (53,5), Болгарія (54,1), Франція

(54,3), Португалія (56,3), Фінляндія (56,3), Кіпр (57,2), Словенія (57,8), Литва (58,3); більше 58,3% – Угорщина (58,9), Румунія (59,6), Польща (59,8), Латвія (59,9), Ірландія (60,4), Словаччина (60,9), Люксембург (61,4), Україна (62,2), Австрія (62,4), Німеччина (62,6), Данія (62,8), Мальта (63,2), Швеція (63,2), Сполучене Королівство (64,8), Естонія (65,1), Чеська Республіка (65,1), Нідерланди (65,6) [4].

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що у загальній структурі економічно активного населення України більшість чоловіків (52,7%), але й жінки у складі робочої сили становлять значну частину (47,3%). Загалом для України економічна активність жінок характеризується високими показниками, але аналіз гендерних характеристик економічно активного населення виявляє певні диспропорції. Гендерні розриви у рівнях економічної активності та зайнятості суттєві, що є незмінним на ринку праці України протягом 2010–2015рр., та відповідає гендерним особливостям економічно активного населення країн ЄС (рівень зайнятості жінок нижче, ніж рівень зайнятості чоловіків). Спільним для економічно активних і жінок, і чоловіків є те, що їх більшість знаходиться у віці 40–59 рр., а основна частина зайнятого населення (незалежно від статі) має статус «найманий працівник». Під час дослідження було виявлено гендерний розрив в економічній сфері та присутність гендерної сегрегації на ринку праці України: середня заробітна плата жінок нижче, ніж у чоловіків; розподіл зайнятого населення за статтю та професійними групами нерівномірний.

Загалом відзначимо наявність в Україні демографічної та соціальної кризи, а також те, що можливості реалізації трудового потенціалу

у жінок і чоловіків характеризуються нерівністю, але загалом ринок праці України не можна охарактеризувати як такий, що має переважно дискримінаційний характер по відношенню до жінок. Сучасна політика розвитку ринку праці повинна бути націлена на забезпечення гендерної рівності та ефективного поєднання роботи і сімейного життя, орієнтована на розширення можливостей дистанційної роботи та економічної свободи. Також є важливим вивчення та застосування до сучасного ринку праці України вдалого досвіду країн ЄС, які мають найменші гендерні розриви в усіх сферах соціально-економічного життя та мають успіхи у боротьбі з гендерною дискримінацією.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Реалізація гендерної політики в управлінні освітою: [навчально-методичний посібник] / за заг. ред. Н.Г. Протасової. – Запоріжжя: Друкарський світ, 2011. – 176 с.
2. Гендерна абетка для українських медіа: [посібник] / [С.О. Котова-Олійник, Б.В. Стельмах, О.М. Ярош]. – Луцьк: Волинська мистецька агенція «Терен», 2013. – 50 с.
3. Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті європейської стратегії України / [Центр Разумкова]. – К.: Заповіт, 2016. – 244 с.
4. Офіційний сайт державної служби статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Населення України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://database.ukrcensus.gov.ua>.
6. Державна служба зайнятості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua>.
7. Котикова О.І. Система управління якістю підготовки фахівців у вищих навчальних закладах України / О.І. Котикова // Інноваційна економіка. – 2012. – № 10 (36). – С. 3–6. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2012_10/3.pdf.